



ماه شعبان

فرستی دیگر...

خلیل الرحمن خباب

ماه شعبان

فرستی دیگر...

خادم الاسلام
خليل الرحمن خباب

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عنوان : ماه شعبان؛ فرصتی دیگر...
گردآورنده : خلیل الرحمن خباب
تاریخ انتشار : زمستان ۱۴۰۰

ایجاد هر نوع تغییر بدون اجازه‌ی نویسنده،
مجاز نمی‌باشد و خیانت محسوب می‌گردد!

ارتباط با ما:

وبلاگ: khademulislam.blog.ir

تلگرام: [@Khademulislam](https://t.me/Khademulislam)

اینستاگرام: [@KhabbabID](https://www.instagram.com/KhabbabID)

واتساپ و ایمو: +۹۳۷۰۲۸۳۷۳۰۰

بسم الله الرحمن الرحيم

سپاس خدایی را که جهان را آفرید و درود بی‌عدد بر سرور و سالار انبیاء، حضرت محمد مصطفی ﷺ و بر آل و اصحاب و پیروانش.

امابعد!

یکی از نعمت‌های سترگ و ارزشمند الهی به انسان‌ها این است که اوتعالی فرصت‌های پرفیض و بابرکتی را در اختیار بندگان قرار داده است - که در آن فرصت‌ها و ماه‌ها و روزها، پاداش اعمال چندین برابر می‌شود - تا انسان مسلمان از آن فرصت‌ها استفاده کند و جهت پالایش روح و روان خود بکوشد و قرب و رضایت پروردگار را به دست آورد.

پس می‌باید انسان مسلمان همواره در تکاپو و تلاش باشد و از فرصت‌های به دست آمده به درستی استفاده کند و برای آخرت خود توشه‌های ارزشمند فراهم نماید.

ماه شعبان؛ فرصتی دیگر...

ماه شعبان هم یکی از همین فرصت‌های طلایی و ارزشمند است که الله متعال نصیب انسان‌ها کرده است و رسول الله ﷺ در این ماه به عبادت و روزه‌داری مبادرت می‌ورزیدند و صحابه رضی الله عنهم را نیز تشویق می‌کردند؛ از ام‌المؤمنین عایشه رضی الله عنها روایت شده که می‌گوید:

«لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصُومُ شَهْرًا أَكْثَرَ مِنْ شَعْبَانَ، فَإِنَّهُ كَانَ يَصُومُ شَعْبَانَ كُلَّهُ».

[صحیح البخاری: ۱۹۷۰]

«رسول الله ﷺ در هیچ ماهی بیشتر از ماه شعبان روزه نبودند؛ همانا آنحضرت رضی الله عنه تمام ماه شعبان را روزه می‌گرفتند».

از اسامه بن زید رضی الله عنه روایت شده که می‌گوید: گفتم: ای رسول خدا! شما را ندیدم که در هیچ ماهی از ماه‌ها مانند ماه شعبان اینقدر روزه بگیرید (دلیلش چیست)؟! آنحضرت رضی الله عنه فرمودند:

«ذَلِكَ شَهْرٌ يَغْفُلُ النَّاسُ عَنْهُ بَيْنَ رَجَبٍ وَرَمَضَانَ، وَهُوَ شَهْرٌ تُرْفَعُ فِيهِ الْأَعْمَالُ إِلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ، فَأَحِبُّ أَنْ يُرْفَعَ عَمَلِي وَأَنَا صَائِمٌ».

[سنن النسائی: ۲۳۵۷]

«این ماهی است که در بین رجب و رمضان قرار دارد و مردم از آن غفلت می‌ورزند و در این ماه اعمال (انسان‌ها) به سوی پروردگار بالا برده می‌شود و دوست دارم اعمالم در حالی بالا برده شود که روزه هستم».

تذکر: مراد از اینکه اعمال انسان‌ها به سوی پروردگار بالا برده می‌شود، اعمال هر سال است؛ چون اعمال روز، هر صبح و شب و اعمال هفته، هر دوشنبه و پنج‌شنبه و اعمال سال، هر ماه شعبان به الله متعال عرضه می‌شود.

[حاشیه السندی علی سنن النسائی: ۲۰۲/۴ + طریق الهجرتین: ۷۵]

حافظ ابن رجب حنبلی رحمته الله در ذیل این حدیث می‌فرماید:

«در این حدیث فایده‌هایی وجود دارد:

این ماهی است که در بین رجب و رمضان قرار دارد و مردم از آن غفلت می‌کنند، از این دانسته می‌شود از آنجا که این ماه در کنار دوماه بزرگ؛ ماه حرام (رجب) و ماه روزه (رمضان) که مردم مشغول عبادت در آن دو هستند قرار گرفته است، به آن غفلت ورزیده می‌شود.

از این سخن پیامبر ﷺ «مردم از آن ماهی که در بین رجب و رمضان قرار دارد، غفلت می‌ورزند»، دانسته می‌شود که برخی از زمان‌ها یا مکان‌ها یا اشخاص که فضیلت آن‌ها مشهور می‌شود، گاهی غیر آن‌ها بهتر از خود آن‌هاست؛ یا به گونه‌ای مطلق یا به سبب ویژگی خاصی که بیشتر مردم متوجه آن نمی‌گردند. بدین ترتیب به مشهور مشغول می‌شوند و کسب فضیلت غیر مشهور را از دست می‌دهند.

همچنین این حدیث دلیلی است بر مستحب بودن زنده‌داری اوقاتی که مردم از آن غافل‌اند و این در نزد الله متعال بسیار پسندیده است؛ چنان که بسیاری از سلف بر آن مبادرت می‌ورزیدند.

[لطائف المعارف، ابن رجب حنبلی: ۱۳۰]

امام ابن جوزی رحمته الله می‌فرماید:

«همانا اوقاتی که مردم از آن غفلت می‌ورزند، جایگاه والایی دارد؛ زیرا مردم مشغول عادت‌ها و خوش‌گذرانی‌ها هستند. پس اگر انسان سالک و جست‌وجوگر خیر در آن مبادرت ورزد، دلالت بر حرص او به کارهای نیک می‌کند؛ از همین رو حضور

در نماز جماعت صبح فضیلت ویژه‌ای یافته است؛ چون بسیاری از مردم از آن غفلت می‌ورزند و همچنین بین نماز مغرب و عشا، قیام در نیمه شب و وقت سحری فضیلت یافته است.»

[التبصرة، ابن جوزی: ۴۷/۲]

لؤلؤه کنیز حضرت عمار رضی الله عنه می‌گوید:

«عمار رضی الله عنه برای روزه شعبان چنان آماده‌گیری می‌کرد که برای روزه رمضان می‌نمود.»

[منبع پیشین]

عمرو بن قیس ملائی رضی الله عنه چون ماه شعبان فرا می‌رسید، مغازه‌اش را می‌بست و خود را برای تلاوت قرآن در ماه شعبان و رمضان فارغ می‌کرد.

[منبع پیشین]

این عادت سلف و بزرگان بود که از فرصت‌های به دست آمده نهایت استفاده را می‌کردند و حظ وافری به دست می‌آوردند. نگاه که مردم مصروف عیش و عشرت و زرق و برق ناچیز دنیا بودند، این‌ها روزبه‌روز بیشتر به پروردگارشان نزدیک می‌شدند و

رضایت او را کسب می کردند و هیچ گاه این فرصت ها و مواسم عبادت را از دست نمی دادند.

شاید برای همین بود که این دو واژه نامیمون در زندگی آنها وجود نداشت: ۱- ناامیدی، ۲- حسرت.

هر گاه ماه شعبان فرا می رسید، آنها به قرآن می چسبیدند و همواره با تلاوت آن مشغول بودند.

سلمه بن کهیل رضی الله عنه می فرماید:

«در گذشته گفته می شد: ماه شعبان ماه قاریان قرآن است.»

[لطائف المعارف، ابن رجب حنبلی: ۱۳۵]

آنها زکات و نفقات خود را در ماه شعبان می دادند تا فقرا و مستمندان را برای روزه رمضان تقویت کنند.

[الأمالی، ابن شجری: ۱۲۱۹ + فتح الباری، ابن حجر: ۳۱۱/۱۳]

همچنین یکی از ویژگی ها و فواید ماه شعبان این است که انسان مسلمان می تواند روزه های قضایی سال گذشته ماه رمضان را نیز در این ماه به جا آورد؛ هم قضایی اش را به جا می آورد و هم از فضیلت ماه شعبان محروم نمی شود.

• شب براءت یا برات:

شب براءت به شب پانزدهم ماه شعبان گفته می‌شود که در مورد فضیلت یا بدعت بودن عبادت این شب، علما اختلاف دارند.

علامه مفتی محمد تقی عثمانی حفظه الله می‌فرماید:

«در باره فضیلت شب براءت روایات زیادی وجود دارد که بیشتر آنها را علامه سیوطی رحمته الله در «الدر المنثور» جمع آوری کرده است. همه روایات وارد شده در این موضوع، از نظر سندی ضعیف می‌باشند. با وجود ضعف احادیث این موضوع، اهمیت دادن به عبادت در شب براءت، بدعت نمی‌باشد. به این خاطر که مجموعه احادیث شب براءت و کثرت آنها، این مطلب را می‌رساند که فضیلت شب براءت ریشه در واقعیت دارد و بی‌اساس نیست. دلیل دیگر اینکه عمل امت در این شب اهتمام دادن به عبادت بوده است. و این قانون قبلاً چندبار ذکر شده که هر گاه حدیث ضعیف به وسیله تعامل امت تأیید گردد، به درجه مقبول ارتقاء پیدا می‌کند. بنابراین فضیلت شب براءت امری قطعی و ثابت شده است.

برخی از سطحی‌نگران در تلاش‌اند که فضیلت شب براءت را به خاطر ضعف اسنادی زیرسؤال ببرند، ولی حقیقتاً چنین چیزی درست نیست. البته روایاتی مانند خواندن یک‌صد رکعت نماز در این شب، موضوع (و ساختگی) هستند. علامه ابن جوزی رحمته الله و... بر موضوع بودن این حدیث تصریح کرده‌اند. همچنین از تعامل امت نیز چنین شیوه‌ای ثابت نیست».

[درس ترمذی، مفتی محمدتقی عثمانی: ۴۴۳/۲-۴۴۴]

• روزه نیمه آخر شعبان

از امام‌المؤمنین ام‌سلمه رضی الله عنها روایت شده که می‌فرماید:

«مَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصُومُ شَهْرَيْنِ مُتَّابِعَيْنِ إِلَّا شَعْبَانَ وَرَمَضَانَ».

[سنن الترمذی: ۷۳۶ + سنن النسائی: ۲۳۵۲]

«رسول‌الله صلی الله علیه و آله را ندیدم که دو ماه را پشت سر هم روزه بگیرند، جز شعبان و رمضان را».

از این حدیث و حدیث ام‌المؤمنین عایشه رضی الله عنها که در ابتدا گذشت، ظاهراً چنین به نظر می‌رسد که رسول‌الله صلی الله علیه و آله تمام ماه شعبان را روزه می‌گرفتند؛ اما از ابوهریره رضی الله عنه روایت شده که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند:

«إِذَا بَقِيَ نِصْفٌ مِنْ شَعْبَانَ فَلَا تَصُومُوا».

[سنن الترمذی: ۷۳۸]

«وقتی نیمه‌ای از ماه شعبان (پانزده روز آخر) باقی ماند، روزه نگیرید».

ظاهراً به نظر می‌رسد که در بین این احادیث تعارض وجود دارد؛ اما علما این تعارض را رفع کرده‌اند و علامه مفتی محمدتقی عثمانی حفظه‌الله می‌فرماید:

«پیامبر صلی الله علیه و آله معمولاً در شعبان بیشتر از سایر ماه‌ها روزه می‌گرفتند، حتی که اکثر روزهای شعبان را روزه می‌گرفتند. به همین علت حضرت ام‌سلمه رضی الله عنها اکثر را در حکم کل قرار داده (و چنین) فرموده است».

همچنین از عبدالله بن عباس رضی الله عنهما روایت شده که می فرماید:

«مَا صَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَهْرًا كَامِلًا قَطُّ، غَيْرَ رَمَضَانَ».

[صحیح البخاری: ۱۹۷۱ + صحیح مسلم: ۱۱۵۷]

«رسول الله صلی الله علیه و آله به جز ماه رمضان، هرگز هیچ ماهی را کامل روزه نگرفتند».

حافظ ابن حجر رحمته الله در توجیه حدیث عایشه رضی الله عنها می فرماید:

«مراد از کُله (تمام ماه شعبان)، این است که آن حضرت صلی الله علیه و آله گاهی

از ابتدای ماه شعبان روزه می گرفتند و گاهی از آخر و گاهی هم

از وسطش». همچنین سخن زین بن منیر رضی الله عنه را نقل می کند که وی

فرمود: «می شود سخن عایشه رضی الله عنها را بر مبالغه حمل کرد و مراد از

تمام اکثر را گرفت».

[فتح الباری، ابن حجر عسقلانی: ۲۱۴/۴]

و علامه عثمانی حفظه الله در ذیل حدیث ابوهریره رضی الله عنه می فرماید:

«باید دانست که کراهت فقط در صورتی است که شخص ابتدای

ماه را روزه نگیرد و فقط آخر ماه را بدون عادت روزه گیرد و

روزه اش قضا نیز نباشد. در دیگر صورت ها روزه گرفتن مکروه

نیست. غالباً این کراهیت به خاطر ارفاق برای مردم می باشد که به خاطر روزه گرفتن روزهای آخر شعبان در ماه رمضان با مشکل و ضعف مواجه نشوند».

[درس ترمذی، مفتی محمدتقی عثمانی: ۴۴۳/۲]

و علامه مفتی عزیز الرحمن رحمته الله می فرماید:

«روزه پانزدهم شعبان مستحب است. اگر کسی روزه بگیرد ثواب می یابد و اگر نگیرد، هیچ اشکالی ندارد».

[فتاوی دارالعلوم دیوبند: ۳۰۹/۶]

• شب برائت از نظر بزرگان امت

* عطا بن یسا رحمته الله می فرماید:

«پس از شب قدر هیچ شبی بافضیلت تر از شب نیمه شعبان نیست».

[لطائف المعارف، ابن رجب: ۱۳۸]

* علامه حافظ ابن رجب حنبلی رحمته الله می گوید:

«تابعین اهل شام مانند خالد بن معدان، مکحول، لقمان بن عامر و... شب نیمه شعبان را گرمی می داشتند و در این شب به عبادت

می پرداختند و مردم هم فضیلت و گرامی داشت این شب را از آن‌ها گرفتند».

[لطائف المعارف، ابن رجب: ۱۳۷]

* امام شافعی رحمته الله می فرماید:

«به ما رسیده است که بزرگان فرموده‌اند: دعا در پنج شب اجابت می‌شود: ۱- در شب جمعه، ۲- در شب عید اضحی، ۳- در شب عید فطر، ۴- در شب اول ماه رجب، ۵- و در شب نیمه شعبان و من همه آنچه در مورد این شب‌ها بیان شده را مستحب می‌دانم، نه فرض».

[الأم، امام شافعی: ۲۶۴/۱ + السنن الكبرى، بیهقی: ۶۲۹۳]

* علامه ابن نجیم رحمته الله می فرماید:

«عبادت ده شب آخر رمضان، دوشب هردو عید، ده شب اول ذی الحجه و شب نیمه شعبان چنانکه در احادیث وارد شده و آن‌ها را علامه منذری با تفصیل در «الترغیب والترهیب» ذکر کرده است، از جمله مستحبات است».

[البحر الرائق، ابن نجیم: ۵۶/۲]

• بدعت‌های شب پانزدهم شعبان

الله متعال می‌فرماید:

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَارَكَةٍ﴾ [الدخان: ۳]

«همانا ما قرآن را در شب پربرکت نازل کردیم.»

در مورد شب مبارکی که در این آیه ذکر شده، علما اختلاف دارند؛ برخی گفتند: مراد شب نیمه شعبان است؛ اما نظریه جمهور آن است که مراد همان شب قدر ماه رمضان است.

علامه مبارک‌پوری رحمته الله می‌فرماید:

«مراد از شب مبارک در نزد جمهور همان شب قدر است؛ اما برخی گفته‌اند که شب نیمه شعبان است و سخن درست نظریه جمهور است. همچنین حافظ ابن کثیر رحمته الله می‌فرماید: کسی که می‌گوید: مراد از شب مبارک شب نیمه شعبان است، نظریه دوری را اختیار کرده است؛ زیرا با نص صریح قرآن ثابت شده که نزول قرآن در رمضان است.»

[تحفة الأحوذی، علامه مبارک‌پوری: ۳/۳۶۷ + تفسیر ابن کثیر: ۷/۲۲۵]

عده‌ای با استناد بر اینکه قرآن در شب پانزدهم شعبان نازل شده یا به دلایل دیگری، در این شب جشن می‌گیرند، آتش‌بازی می‌کنند، در مساجد جمع می‌شوند، حلوا و غذاهای خاصی درست می‌کنند، به قبرستان‌ها می‌روند و به اعمال جاهلی دیگری می‌پردازند، یا با استناد از احادیث موضوعی و ساختگی در این شب صد رکعت نماز می‌گذارند که هیچ کدام از این‌ها درست نمی‌باشد، هیچ اصل و جایگاهی در دین ندارد و بدعت محسوب می‌شود.

از ام‌المؤمنین عایشه رضی الله عنها روایت شده که رسول الله صلی الله علیه و آله فرمودند: «مَنْ أَحَدَّثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ فِيهِ، فَهُوَ رَدٌّ».

[صحیح البخاری: ۲۶۹۷]

«کسی که در این امر (دین) ما چیزی بیاورد که در آن نیست، مردود است».

• روزهٔ یوم الشک (روز شک)

از عمار بن یاسر رضی الله عنه روایت شده که می‌فرماید:

«مَنْ صَامَ الْيَوْمَ الَّذِي يَشْكُ فِيهِ النَّاسُ فَقَدْ عَصَى أَبَا الْقَاسِمِ رضی الله عنه».

[سنن الترمذی: ۶۸۶ + سنن النسائی: ۲۱۸۸]

«کسی که در روز شک روزه بگیرد، از ابوالقاسم (رسول الله ﷺ) نافرمانی کرده است».

علامه مفتی محمد تقی عثمانی حفظه الله می فرماید:

«یوم الشک روز سی ام شعبان است. اگر کسی با این گمان که احتمال دارد این روز، از رمضان باشد روزه گرفت، طبق اجماع نظر فقها و ائمه اربعه عمل مکروه تحریمی ای مرتکب شده است. برداشت احناف از حدیث نیز همین می باشد و اگر کسی عادت به روزه گرفتن در روز خاصی را داشت و از اتفاق آن روز با سی ام شعبان مصادف شده بود، طبق اجماع ائمه و فقها روزه گرفتن آن به نیت نفل جایز و خالی از اشکال است. البته اگر کسی بدون عادت یوم الشک را روزه نفلی گرفت، نزد ائمه ثلاثه عمل آن مطلقاً ناجایز است. احناف به مطلق بودن این قانون معتقد نیستند و می گویند: روزه گرفتن یوم الشک برای خواص (و اهل علم) اشکالی ندارد و برای عوام ناجایز است».

[درس ترمذی: ۴۰۲/۲-۴۰۳]

● نتیجه

ماه شعبان یکی از فرصت‌ها و نعمت‌های ارزشمندی است که الله متعال نصیب مسلمانان کرده است. پس می‌باید که انسان مسلمان در این ماه پرفیض به اعمال نیک مانند نمازهای نفلی، روزه نفلی، تلاوت قرآن کریم، ذکر و یاد الله متعال، درود بر پیامبر ﷺ، صدقه و انفاق در راه الله متعال و... پردازد و از بدعت‌ها و اموری که در اسلام هیچ جایگاهی ندارد و از اعمالی که نصوص صحیح شرعی آن را تأیید نمی‌کند، پرهیزد.

درد بی‌پایان بر پیامبر خوبی‌ها و بر آل و اصحاب و پیروان راستین‌شان!



از همین نویسندگان:

